Tweede Kamer der Staten-Generaal

2

Vergaderjaar 2015–2016

26 488 Behoeftestelling vervanging F-16

Nr. 402 BRIEF VAN DE MINISTER VAN DEFENSIE

Aan de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal

Den Haag, 23 februari 2016

De vaste commissie voor Defensie heeft mij op 1 februari jl. een aantal vragen gesteld die ik met deze brief beantwoord.

Monitoringsbrief Algemene Rekenkamer

U vraagt nadere informatie naar aanleiding van de Monitoringsbrief van de Algemene Rekenkamer. Ik heb uitvoerig op de bevindingen van de Algemene Rekenkamer gereageerd met mijn bestuurlijke reactie van 8 december. De Algemene Rekenkamer heeft een samenvatting van die reactie opgenomen in de Monitoringsbrief van 19 januari jl. (Kamerstuk 26 488, nr. 400). Ik stuur mijn reactie van 8 december als bijlage bij deze brief mee[1].

Een stijging van de dollarkoers heeft een groot effect op kostenramingen in de defensiebegroting. Dat geldt niet alleen voor de verwerving van de F-35, maar ook voor tal van andere investeringsprojecten en de exploitatie. Met de voortgangsrapportage over de verwerving van de F-35 van september jl. en de begroting voor 2016 heb ik u daarover geïnformeerd (Kamerstuk 26 488, nr. 393 en Kamerstuk 34 300-X, nr. 1). In het debat van 29 september jl. (Kamerstuk 26 488, nr. 398) hebben we daarover ook gesproken. De mogelijkheden van Defensie om de koersstijging op te vangen bij het project Verwerving F-35 zijn zoals bekend beperkt. Waar mogelijk benut ik uiteraard de mogelijkheden. Het kabinet acht het onverstandig om op dit moment het F-35 budget aan de raming aan te passen. Dit zou abrupte, ingrijpende maatregelen vergen. Het kabinet hoeft op dit moment geen verplichtingen aan te gaan voor alle F-35 toestellen. De toestellen worden in verschillende tranches over een reeks van jaren aangeschaft en betaald. Zowel veranderingen in de dollarkoers als in de prijs van de toestellen zullen de komende jaren van invloed zijn op de ramingen.

[1] Raadpleegbaar via www.tweedekamer.nl

kst-26488-402
ISSN 0921 - 7371
’s-Gravenhage 2016

Block Buy

Een manier om een lagere stuksprijs te realiseren, is het plaatsen van een meerjarige bestelling van toestellen. De voorbereidingen voor een dergelijke *Block Buy* zijn nog niet zover dat daarover keuzes gemaakt kunnen worden. Zodra hierover meer duidelijkheid ontstaat, zal ik de Kamer vanzelfsprekend inlichten. Mocht het in de loop van het jaar alsnog tot een *Block Buy* komen, dan lijkt het interessant om daaraan deel te nemen. Een *Block Buy* kan gevolgen hebben voor de invoerreeks, inclusief de acht toestellen die nu voor 2020 zijn voorzien.

Hieronder treft u de beantwoording van de drie specifieke vragen.

1.
Kunt u toelichten op welke wijze de koersontwikkelingen van de dollar voor de verplichtingen en uitgaven voor het groot project verwerving F-35 in de begroting 2016 zijn verwerkt? Zijn hiertoe al valutatermijncontracten afgesloten? Zo ja, hoe is dat in de begroting zichtbaar?

De voortgangrapportages, de defensiebegroting en het jaarverslag bevatten informatie over het budget, de kostenramingen en de verplichtingen die Defensie aangaat voor het project verwerving F-35.
De voortgangsrapportage van september (Kamerstuk 26 488, nr. 393) bevat de kostenramingen van het project tegen de geldende plandollarkoers. Daarmee is zichtbaar welk effect de dollarkoers heeft op de raming en hoe zich dat verhoudt tot het budget. Ook vermeldt de rapportage welke uitgaven voor de komende jaren zijn voorzien. Die informatie is eveneens vermeld op pagina 57 van de defensiebegroting 2016 (Kamerstuk 34 300 X, nr. 2). Op pagina 60 van de defensiebegroting (Kamerstuk 34 300 X, nr. 2) is zichtbaar dat Defensie in 2016 verwacht voor € 730 miljoen verplichtingen aan te gaan voor de F-35. Dat zijn verplichtingen in zowel euro's als in dollars.

Onderstaand overzicht is verwerkt in de defensiebegroting 2016 en in de voortgangsrapportage van september jl. Hierin is zichtbaar wat het projectbudget is (volume), welke uitgaven reeds zijn gedaan (t/m 2015) en welke uitgaven gepland zijn voor de komende jaren. In de tabel is tevens zichtbaar dat de kostenraming hoger is dan het budget[2]. In de tekst is toegelicht dat dit komt vanwege de ongunstige dollarkoers. Een belangrijk deel van de uitgaven zal in dollars zijn, waarvoor termijncontracten worden gesloten als de verplichting wordt aangegaan. Zodra Defensie financiële verplichtingen in dollars aangaat (de contractering), sluit het ministerie een termijndollarcontract – conform de regelgeving – tegen de koers die dan geldt. In de voortgangsrapportage staat vermeld op welke momenten die contracten voorzien zijn.

Raming	**Project-volume**	**Gereali-seerd**	**Raming uitgaven**						**Fasering tot**
		t/m 2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021 en verder	
Budget verwerving F-35	4.691,60	522,8	113,4	323,7	491,7	742	707	1.791,00	2023
Raming verwerving F-35	5.241,10	522,8	113,4	255,7	709	912,7	931,6	1.795,90	2023
Waarvan verwerving 2 testtoestellen (inclusief bijkomende middelen)	274	268,9	2,5	2,5	0	0	0	0	2013

[2] Met de geldende plandollarkoers van € 0,8850

Raming	Project-volume	Gerealiseerd	Raming uitgaven						Fasering tot
		t/m 2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021 en verder	
Waarvan verwerving toestellen (inclusief bijkomende middelen)	4.555,40	253,9	110,9	253,1	614,9	818,6	837,5	1.666,50	2023
Waarvan PSFD MoU	*190,7*	*141,3*	*11,8*	*9*	*7,9*	*5,1*	*4,6*	*11*	2023
Waarvan deelname IOT&E (inclusief exploitatie testtoestellen t/m 2019)	*87,1*	*33,7*	*17*	*17,5*	*18,9*	*0*	*0*	*0*	2019
Waarvan voorziening risicoreservering investeringen	411,7	0	0	0	94,1	94,1	94,1	129,4	2023

Met de voortgangsrapportage van maart a.s. ontvangt u financiële verantwoordingsinformatie over het achterliggende jaar. Daarin staat vermeld welke uitgaven dat jaar zijn gedaan. Dergelijke informatie vermeldt Defensie ook in het departementale jaarverslag dat u in mei a.s. ontvangt. De voortgangsrapportage van maart bevat een overzicht van de verplichtingen die Defensie is aangegaan.
Met de verschillende documenten heeft u een overzicht van de ontwikkeling van de kostenraming, de ontwikkeling van het budget, de verwachte en gerealiseerde uitgaven en de verwachte en gerealiseerde verplichtingen.

2.
Verwacht u dat Defensie als investeerder deelneemt in andere investeringen van de zes domeinen voor de instandhoudingsfase, waarover het rapport van PwC van 18 juni 2015 schrijft (Kamerstuk 26 488, nr. 390)? Bent u bereid de Kamer over de voortgang van de investering in het motorenonderhoud, en indien aan de orde over andere investeringen in de instandhoudingsfase, te informeren in de halfjaarrapportages van het groot project verwerving F-35 als gerelateerd project?

Defensie voorziet thans geen investering in of financiering van andere projecten op het gebied van de instandhouding van de F-35 dan het motorenonderhoud. Ik zal u informeren over het project motorenonderhoud, als gerelateerd project, in de voortgangsrapportages Verwerving F-35.

3.
Wat is de stand van zaken rond de gesprekken die de auditdiensten samen met de Algemene Rekenkamer voeren met het JPO over toegang tot relevante brondocumenten? Wat zijn de uitkomsten van de eerste audit van de auditdienst en rekenkamer waarover in het auditrapport bij de laatste halfjaarrapportage wordt gesproken? Bent u met het JPO in gesprek om de Amerikaanse partners in het project te bewegen tot toegang tot documenten voor Auditdienst en rekenkamer?

Waar mogelijk ondersteunt Defensie de Auditdienst Rijk en de Algemene Rekenkamer in contacten met het *F-35 Joint Program Office* (JPO). Het F-35 JPO heeft laten weten dat de Auditdienst en de Algemene Rekenkamer welkom zijn om een audit uit te voeren. Zoals de Auditdienst in het

accountantsrapport van 15 september schreef[3], beziet het F-35 JPO de mogelijkheid van *joint audits* door auditinstanties van de partnerlanden. Defensie ondersteunt het initiatief van het JPO en heeft het belang ervan bij generaal Bogdan – de *Program Executive Officer* van het JPO – onderstreept.

De Auditdienst Rijk en de Algemene Rekenkamer zijn onafhankelijke instanties die zelf contacten onderhouden met het F-35 (JPO). Veel daarvan onttrekt zich aan de waarneming van Defensie.

De Minister van Defensie,
J.A. Hennis-Plasschaert

[3] Samen met de voortgangsrapportage aan de Kamer aangeboden (bijlage bij Kamerstuk 26 488, nr. 393).